

І. Б. Усенко

Лазаревський Микола Іванович

ЛАЗАРЄВСЬКИЙ Микола Іванович (1868, за ін. даними – 1866 – 24. 08. 1921) – правознавець, один із фундаторів конституціоналізму в Росії. Походив з укр. козацько-старшин. роду з Чернігівщини. 1892 закін. С.-Петербур. університет, де був залишений професор. стипендіатом на каф. держ. права. 1896 отримав звання приват-доцент і право викладати в Університеті, яким не скористався, оскільки вступив на держ. службу молодшим пом. діловода земського відділу МВС. У січні 1897 переведений чиновником з особл. доручень у Міністерство фінансів з відрядженням для занять по юрисконсул. частині. В жовтні 1899 признач. чиновником по судовій частині акциз. упр. Твер. губ. (Росія), але відомості про його службу на цій посаді відсутні. Від кін. 1898 – один із відп. ред. і авторів щотижн. г. «Право»; також уміщував публікації в «Журнале Министерства юстиции» та ін. Видав монографію «Ответственность за убытки, причиненные должностными лицами: Догматическое исследование» (С.-Петербург, 1905; 2008), на підставі якої 20 травня 1906 захистив у С.-Петербур. університеті дис. на ступ. магістра держ. права. Від 1905 – приват-доцент кафедри держ. і поліцей. права юрид. факультету С.-Петербур. університету. Читав необов'язк. (паралел.) курси з рос. адм. і держ. права та держ. ладу Франції, а також вів практ. заняття з рос. держ. права. 1912 всупереч офіц. протесту Університету разом з ін. приват-доцент звільнений від викладання наказом міністра освіти, який визнав недоцільним читання паралел. курсів, однак Університет зберігав за ним звання приват-доцент до 1917. Водночас 1906–16 – проф. держ. права юрид. відділ. Вищих («Бестужев.») жін. курсів у С.-Петербурзі. Читав лекції з держ. права зх.-європ. країн і рос. держ. права, спецкурс із самоупр., децентралізації й автономії. Від 1907 – пом. юрисконсульта, від 1914 – юрисконсульт Міністерства фінансів. Дослужився до чина дійсного стат. радника. За тимчас. уряду окремим уряд. рішенням від 24 квітня 1917 його посада зарах. до 4-го кл. з одночас. наданням Л. прав товариша (заст.) міністра. Поділяв політ. погляди кадетів, належав до рос. масонів. Критикував марксист. теорію походження та суті держави, був обережним і помірк. у висловлюваннях з нац. питання, за що його неодноразово критикували [М. Грушевський](#) та ін. діячі укр. руху. Після оприлюднення Маніфесту 17 жовтня 1905 та скликання 1-ї Держ. думи Рос. імперії обстоював тезу про те, що країна, по суті, перейшла від самодержавства до конституц. монархії. Для зб. «Конституционное

государство» (1905) підготував ст. «Народное представительство и его место в системе других государственных установлений», уклад зб. «Законодательные акты переходного времени» (1907; 1909; усі – С.-Петербург). Підготував 2-томну працю «Лекции по русскому государственному праву» (1908–17 – 4 вид.), яка від 3-го вид. мала назву «Русское государственное право» й залишається актуал. донині. Автор брошури «Автономия» (1907), що отримала схвал. відгук С. Петлюри («ЛНВ», Л., 1907, кн. 1). Після Лютн. революції 1917 був одним із гол. юрид. радників Тимчас. уряду, від березня 1917 – чл., від липня – голова Юрид. наради з підготовки поперед. юрид. висновків щодо законодав. заходів Тимчас. уряду; водночас від квітня – чл. Особл. наради з вироблення проекту про вибори до Установ. зборів; від травня – сенатор 1-го (адм.) департаменту; в жовтні – голова Особл. комісії зі складання проекту Осн. держ. законів при Юрид. нараді. У цій комісії готував до Установ. зборів уряд. позиції щодо федералізму, автономії та самоврядування. Брав участь у реформуванні РПЦ, входив до складу Передсобор. ради. Від березня 1918 – доцент кафедри адм. права, згодом – проф. держ. права Петрогр. університету (нині С.-Петербург). Був також пом. ректора (від 1918) і секр. факультету сусп. наук (від 1919). У грудні 1919 заарешт., деякий час утримувався у Бутир. в'язниці у Москві. Від 1921 – проректор Петрогр. університету. Викладав також в Інституті нар. господарства, співпрацював з Інститутом екон. дослідж. при Наркоматі фінансів РСФРР. У червні 1921 заарешт., за звинуваченням у належності до контррев. Петрогр. бойової організації В. Таганцева. Розстріляний на підставі рішення президії Петрогр. губерн. ЧК від 24 серпня 1921. На думку більшості дослідників, розстріл відбувся побл. ст. Ржевка (нині у складі С.-Петербурга), де 2001 встановлено пам'ят. знак. Реабіліт. 1992.

Рекомендована література

1. Голинков Д. Л. Крушение антисоветского подполья в СССР. Кн. 2. Москва, 1986;
2. Лазаревский А. А. Pro domo sua (про дом мой). Мегион, 1999;
3. Скрипилев Е. А. Лазаревский Н. И. // Антология мировой правовой мысли: В 5 т. Т. 5. Москва, 1999;
4. Усенко І. Б. Лазаревський Микола Іванович // Антологія укр. юрид. думки. Т. 4–5. К., 2003;
5. Мироненко О. М. Конституційний Суд України: історія і сучасність, доктрина і практика. К., 2011.

Покликання на статтю:

Лазаревський Микола Іванович / І. Б. Усенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН

України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-52970>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).